AVANTAJE ȘI DEZAVANTAJE ALE UTILIZĂRII INSTRUMENTELOR ELECTRONICE ÎN PROCEDURA CIVILĂ DE EXECUTARE SILITĂ

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF USING ELECTRONIC TOOLS IN CIVIL ENFORCEMENT PROCEEDINGS

CZU: 347.952:004 **https://doi.org/10.5281/zenodo.7885483**

Mihaela CĂPĂȚÎNĂ[1]

ABSTRACT. *The information society by some authors is a natural consequence of human evolution and is a reality in which we live now. The article describes the advantages and disadvantages of using electronic tools in civil enforcement procedures. Electronic services represent a more efficient, safer and cheaper alternative that allows state structures to be closer to citizens. Within this interactive process new possibilities appear, but also new responsibilities, which we will describe and analyze in this article.*

Keywords: *society development, Information Society, knowledge, society values, e-Justice, electronic legal process, e-File, electronic auction, enforceable title in electronic format, fair trial, access to court etc.*

Cultura informațională este un factor determinant în dezvoltarea unei societății informaționale. O societate bazată pe instruire este de neconceput fără o cultură informațională adecvată. Societatea informațională este o formă nouă a civilizației umane în care accesul egal și universal la informație în corelație cu o infrastructură informațională și de comunicare dezvoltată contribuie la o dezvoltarea social-economică durabilă. În societatea informațională cunoștințele sunt recunoscute ca un factor esențial al dezvoltării. Societatea informațională este caracterizată prin sporirea rolului informației și cunoașterii, crearea unui spațiu informațional global capabil să asigure comunicarea informațională eficientă dintre membrii societății, accesul lor la resursele informaționale mondiale.

Globalizarea și evoluția rapidă a tehnologiei informației și a comunicațiilor aduc schimbări fundamentale în toate aspectele societății. Utilizarea tehnologiei în sprijinul activității tuturor structurilor statale poate contribui la existența unei administrații mai accesibile, mai rapide, mai ieftine și mai eficiente.

O justiție adecvată și efectivă este dezideratul oricărui membru al societății, mai cu seamă în contextul în care societatea noastră „veșnic în tranziție" încearcă de trei decenii să ofere justițiabilului o soluție adecvată, atât sub aspectul duratei procedurilor, cât și sub aspectul calității acestora.

[1] Mihaela CĂPĂȚÎNĂ, Drd., Școala Doctorală Științe Juridice, USM; ORICID ID: 0000-0003-3795-8768, e-mail: capatinamihaela2@gmail.com

În prezentul articol vom analiza avantajele și dezavantajele utilizării instrumentelor electronice în procedura civilă de executare silită. În mod cert, toți ne dorim o justiție mai rapidă și mai eficientă, iar sub acest aspect, digitalizarea acesteia este imperios necesară, însă este evident faptul că, digitalizarea justiției nu prezintă în sine doar avantaje, dar și un șir de dezavantaje, care pot avea implicații asupra dreptului de acces la justiție al cetățenilor, asupra egalității în drepturi și nediscriminării acestora, momente care în procesul de modificare a legislației urmează a fi studiate și analizate de către legiuitor în așa fel în cât soluția adoptată să fie corespunzătoare și nivelului de dezvoltare al societății informaționale în general, dar și gradului de dezvoltare al tuturor membrilor ce fac parte din societatea respectivă în particular.

Executarea silită, despre care vom vorbi în prezentul articol, reprezintă una din instituțiile fundamentale ale dreptului procesual civil și o componentă importantă a justiției într-un stat de drept. Încrederea publicului in actul de justiție depinde într-o măsură importantă și de eficacitatea mecanismelor de executare silită, fiind absolut necesar ca o hotărâre judecătorească obținută în urma unui demers judiciar, de multe ori, de durată și costisitor, să aibă o finalitate practică concretă, astfel încât justițiabilul să conștientizeze beneficiile rezultate din obținerea unui rezultat pozitiv în cadrul procesului. În caz contrar, în lipsa unor mijloace procedurale coerente, clare, suple și rapide care să garanteze ducerea la îndeplinire efectivă a titlului executoriu, partea ar fi în imposibilitate de a se bucura de câștigarea procesului, titlul executoriu conferind, astfel, creditorului doar un drept teoretic și iluzoriu. [1]

Executarea hotărârilor judecătorești este parte integrantă a dreptului la un proces echitabil și stabilirea regulilor de desfășurare a procesului de executare constituie o obligație pozitivă și o prerogativă exclusivă a statului, care poate institui, în considerarea unor situații deosebite, reguli speciale de procedură. [2]

În acest sens, prezintă interes faptul că, legislația procesual civilă a cunoscut mai multe proiecte de modificare, prin care s-a conturat necesitatea digitalizării procedurii civile de executare silită, printre care: 1. Hotărârii Guvernului Nr. 1520 din 29-12-2007 cu privire la aprobarea Concepției Sistemului informațional automatizat „Registrul procedurilor de executare” [3]; 2. Legea nr. 17 din 05.04.2018 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, cunoscută și sub genericul – *Simplificarea codului de procedură civilă;* [4], însă acestea nu au fost suficiente pentru a asigura plenitudinea și eficiența instituțiilor create, unele aspirații nefiind implementate nici până în prezent.

Utilizarea instrumentelor electronice în cadrul procedurii civile de executare silită în prezent nu mai reprezintă un deziderat, ci o realitate stringentă, fapt pentru care reglementarea și implementarea acestora urmează a fi efectuată în regim prioritar de către autoritățile statului. Având în vedere importanța instrumentelor electronice în justiție și în particular în cadrul procedurii de executare

silită, subliniem faptul că utilizarea acestora comportă atât un șir de avantaje, cât și numeroase dezavantaje, pe care le v-om analiza *infra*.

Astfel, printre principalele avantaje ale utilizării instrumentelor electronice în procedura civilă de executare silită sunt:

1. Posibilitatea intentării procedurii de executare prin intermediul unui titlu executoriu în format electronic:

Scopul activității judiciare nu se poate limita doar la obținerea unei hotărâri judecătorești favorabile. Simpla recunoaștere a dreptului sau obligarea debitorului de a restabili dreptul încălcat ori contestat nu este, de multe ori, suficientă, în acest sens executarea hotărârii reprezentând principalul motiv pentru care o parte s-a adresat în judecată și a inițiat un proces în acest sens. De menționat este faptul că, odată cu adoptarea Legii nr. 17 din 05.04.2018 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, o atenție deosebită a fost acordată creării unei sinergii între sistemul e-Dosar sau sistemul judiciar informațional (S.I.J.) pilotat de Ministerul Justiției al Republicii Moldova și cadrul legal de referință, care să asigure funcționalitatea sistemului respectiv, scopul modificărilor date fiind digitalizarea procedurilor judiciare civile.

Astfel, deși prin modificările operate prin legea menționată se asigură funcționalitatea sistemului judiciar informațional, cu alte cuvinte, asigură digitalizarea procedurilor judiciare civile la faza judiciară, totuși, nu putem vorbi despre o digitalizare completă a procedurilor judiciare civile, atâta timp cât neglijăm în acest sens, faza executării silite, mai ales, în condițiile în care după cum am arătat sus, aceasta este o componentă inerentă și intrinsecă a procesului civil, și a conceptului de drept la un proces echitabil, cel puțin la fel de importantă ca faza judiciară.

Potrivit părții a II-a a Planului de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022, crearea unui sistem al justiției independent, eficient, transparent și accesibil, este determinată și de facilitarea accesului la justiție, prin asigurarea accesului la justiție în mod egal pentru toți, iar, în partea ce ține de asigurarea accesului la justiție prin crearea dosarului electronic, este prevăzută inclusiv și revizuirea/modificarea Codului de executare. Mai mult ca atât, potrivit pct. 3, sub-pct. 1), lit. m) din Regulamentul privind organizarea și funcționarea Sistemului informațional judiciar, una dintre funcțiile Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD) – aplicație unică de documentare automatizată, evidență și control al activității de gestionare electronică a dosarelor și altor materiale procesuale emise de instanțele de judecată – este evidența automatizată și remiterea spre executare a titlurilor executorii.

Pentru a face posibilă emiterea/eliberarea titlurilor executorii în formă electronică, cadrul normativ la care am făcut referință este insuficient în acest sens, fără a opera modificările de rigoare la Codul de executare al Republicii Moldova. Actualmente, reieșind din prevederile art. 14, alin. (2) Cod de executare,

titlul executoriu, eliberat în temeiul unei hotărâri judecătorești, se semnează de către judecător și grefier și se certifică cu ștampila instanței de judecată, deducem că, unica modalitate de eliberare a acestuia este forma scrisă pe suport de hârtie. Cu regret constatăm că, nu doar prevederile legale menționate mai sus, vin în contradicție cu conceptul de digitalizare a procedurii de executare dar și jurisprudența națională, care reconfirmă imposibilitatea eliberării titlului executoriu în altă formă decât forma scrisă, pe suport de hârtie, certificată cu ștampila instanței de judecată. [5]

Operarea respectivelor modificări, și anume reglementarea titlu executoriu în format electronic, s-ar plia conceptului și dezideratului de digitalizare a procedurilor judiciare civile, respectivul instrument electronic fiind de natură să asigure celeritatea procedurii civile, dreptul de acces la justiție sau, după cum am mai menționat, emiterea/eliberarea titlului executoriu este o premisă a declanșării executării silite.

2. Asigurarea accesului online la dosarul electronic al procedurii de executare:

În acest sens, toți actorii implicați în procedura de executare silită vor avea acces la materialele procedurii de executare, fără implicarea factorului uman, în regim online, în acest fel asigurându-se nu doar dreptul la informație al părților, dar și posibilitatea reală ca fiecare participant interesant să poată face cunoștință cu materialele cauzei în mod independent, fără a fi ținut de programul de activitate al biroului executorului judecătoresc în gestiunea căruia se află cauza și din orice colț al lumii, în așa fel fiind posibilă apărarea drepturilor sale în termenii legali instituiți și netergiversarea procedurii de executare.

Asigurarea accesului online la materialele procedurii de executare reprezintă și o componentă importantă în vederea asigurării respectării termenului rezonabil de judecare de către instanțele de judecată a contestațiilor la executare, motiv pentru care menționăm faptul că, CSM și Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești au semnat în primăvara anului 2022 un acord privind schimbul de informații și colaborare. Scopul respectivului acord este de a amplifica schimbul de informații și cooperării între instanțele judecătorești și executorii judecătorești sub aspectul obținerii accesului digital la materialele procedurii de executare, în vederea creării unor instrumente ce ar simplifica și eficientiza procedura de lucru necesară pentru a asigura executarea prevederilor legislației RM, ținând cont de obiectivele de dezvoltare a mijloacelor IT de gestionare a dosarelor.

În prezent, încă suntem în așteptarea implementării respectivului acord, care în mod indubitabil va crește transparență a procedurii și va reduce termenele de executare a actelor judecătorești, ori în ultimii ani practica judiciară statuează că, contestațiile la executare nu pot fi soluționate în lipsa procedurii de executare prezentate de către executor la dosarul judiciar, însă mecanisme reale și efective ce ar obliga executorul să respecte obligația de prezentare a procedurii de execu-

tare în instanța de judecată nu există, iar soluționarea contestației în lipsa materialelor procedurii de executare duce la casare actului judecătoresc, situație care afectează în mod direct drepturile și interesele justițiabililor.

3. Căutarea rapidă a informației aferentă părților procedurii de executare în vederea inițierii acțiunilor de executare silită:

Deși în prezent sistemul de executare beneficiază de roadele acestei posibilități, formalismul excesiv ce o implică, face ca aceasta să dureze în timp sau să nu poată fi valorificată pe deplin. De asemenea, contează și faptul că organele statale încă nu au o bază unică în care s-ar găsi toate informațiile despre o persoană și bunurile acesteia, în acest sens, executorii judecătorești adesea fiind nevoiți să caute respectivele informații în mai multe baze de date, o mare parte din ele fiind cu acces limitat și făcând imposibilă aflarea tuturor informațiilor necesare. De asemenea, legislația moldavă nu reglementează proprietatea digitală, care în ultimii ani este tot mai prezentă în circuitul civil, motiv pentru care urmărirea respectivelor bunuri este la fel imposibilă. În acest sens menționăm că, sunt necesare modificări nu doar a CPC și CE, dar și a legislației civile, în așa fel în cât să poată fi urmărite toate bunurile unui debitor, inclusiv proprietatea digitală a acestuia.

4. Reducerea numărului sesizărilor cetățenilor Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, privind neexecutarea hotărârilor judecătorești:

Respectarea drepturilor și libertăților prevăzute de CEDO reprezintă dezideratul oricărui stat parte la Convenție. Cum am specificat și *supra*, asigurarea dreptului la un proces echitabil nu se referă doar la etapa judiciară a procesului, fapt pentru care Republica Moldova a fost condamnată în repetate rânduri de către CtEDO. În principiu, principalul motiv pentru care numeroase hotărâri nu pot fi executate sau sunt executate cu încălcarea termenului rezonabil de executare a hotărârilor judecătorești se datorează lipse de mijloace și modalități reale și efective ale statului, prin intermediul organelor sale, de a acționa corespunzător întru executarea unei hotărâri judecătorești. În acest sens, implementarea instrumentelor electronice (e-dosar, titlu executoriu în format electronic, bază de date a bunurilor ce urmează a fi vândute la licitație, etc.) în procedura civilă de executare silită va contribui indubitabil la reducerea numărului de adresări la CtEDO din partea cetățenilor RM, ori implementarea acestora are drept scop crearea de premise și modalități noi de acționare a statului în vederea asigurării executării în termeni proximi a unei hotărâri judecătorești, parte componentă a dreptului la un proces echitabil prevăzut de art. 6 CEDO.

5. Creșterea transparenței în cadrul procedurii de executare:

Asigurarea transparenței în cadrul oricărei proceduri este principala sarcină stabilită în procesul de legiferare/ modificare legislativă, procedura de executare nefiind o excepție în acest sens. Dat fiind faptul că, orice operațiune efectuată în

cadrul unei proceduri de executare urmează a fi adăugată la dosar, forma electronică a acestuia va permite determinarea datei, orei și consecutivității operării oricăror modificări, adăugirilor sau ștergerilor operate, fapt care bineînțeles va crește gradul de transparență și responsabilitate a executorilor judecătorești, părților și participanților la procedura de executare.

6. Mai ecologic și mai rentabil.

Pe lângă toate beneficiile/avantajele utilizării instrumentelor electronice în procedura civilă de executare silită mai putem enumera și impactul acestora asupra mediului, mai puține resurse utilizate, mai multe beneficii asupra ecologiei.

Deși utilizarea instrumentelor electronice în procedura civilă de executare silită comportă un șir de beneficii și avantaje, nu putem ignora și principalele dezavantaje pe care acestea le comportă și care urmează a fi luate în considerație de către legiuitor ori de câte ori își propune să realizeze careva modificări ale legislației procedural civile.

În continuare vom analiza principalele dezavantaje aferente utilizării instrumentelor electronice în procedura civilă de executare silită:

1. Decalajul de acces la resursele informaționale:

Deși resursele informaționale sunt parte din viața fiecărui dintre noi, într-o măsură mai mare sau mai mică, interacționând cu acestea în toate sferele vieții, trecerea la o justiție digitalizată, în prezent ar fi o provocare mult prea mare pentru cetățenii Republicii Moldova, procedura de executare nefiind o excepție în acest sens. Având în vedere faptul că, o bună parte dintre cetățeni/ justițiabili nu posedă nici măcar cunoștințe elementare cu referire la formatul electronic și digitalizarea procedurilor judiciare, trecerea exclusivă la aceste instrumente electronice ar reprezenta o îngrădire a accesului la justiție și a dreptului la un proces echitabil.

În acest sens, prezintă interes și faptul că, între mediul rural și urban se înregistrează un decalaj de acces la resurse informaționale, unele regiuni din țară elementar neavând conexiune la internet, nemaivorbind de cunoștințe de operare a diferitor sisteme, fapt pentru care, în procesul de modernizare și modificare a legislației în scopul racordări la realitățile contemporane, urmează să se țină cont cu precădere de impactul acestor modificări/ inovații asupra păturilor vulnerabile și persoanelor în etate.

2. Nivelul redus de utilizare a capacităților infrastructurilor de comunicații electronice existente:

Republica Moldova în prezent nu a valorificat pe deplin posibilitățile electronice deținute, fie din motive de reticență față de inovație, fie din spirit conservator în raport cu justiția și procedura civilă. Dat fiind faptul că, în prezent procedura de executare se caracterizează printr-un formalism și materialism sporit, adică procedura de executare se intentează (cu excepțiile de rigoare) la cererea creditorului (pe suport de hârtie cu semnătură olografă), în prezența unui titlu executoriu (eliberat pe suport de hârtie, semnat olograf de instanța de judecată),

comunicarea actelor către debitor se face pe suport de hârtie, adesea prin trimiteri poștale, obligatoriu cu dovada recepționării, orice măsură aplicată se transmite către organul abilitat, pentru înregistrare, iar aceasta din urmă confirmă prin scrisoare înregistrarea măsurilor dispuse, etc., practici care la etapa actuală de dezvoltare a societății ar putea fi modificate și dacă nu absolut, cel puțin alternativ, atunci când părțile consimt, s-ar putea utiliza instrumentele electronice analoage suportului de hârtie, ștampilei și trimiterilor poștale.

În acest sens implementarea procedeelor electronice în cadrul procedurii de executare comportă nu doar necesitatea de racordare la realitățile actuale, dar și obligația statului, prin intermediul organelor sale, de a asigura executarea exactă și în termeni proximi a unei hotărâri judecătorești, într-o așa manieră în cât să fie consumate cât mai puține resurse pentru obținerea rezultatului scontat, adică respectarea dreptului la un proces echitabil. Pentru a face posibile deziderateле enunțate, este important de a utiliza la maxim instrumentele electronice existente, ori viteza cu care se schimbă acestea face ca anumite sisteme neutilizate pe deplin din cauza reticenței față de digitalizarea procedurii să devină neactuale și insuficiente, fără a fi implementate și exploatate.

3. Lipsa unei legislații adecvate prin care s-ar asigura respectarea securității datelor procedurii de executare:

Asigurarea respectării securității datelor participanților la procedura de executare, dar și datele procedurilor de executare este primul obiectiv care urmează a fi analizat de fiecare dată când se încearcă implementare unor noi instrumente electronice în general și în cadrul procedurii civile de executare silită în particular.

Legislația privind protecția datelor este insuficientă, iar mecanismele și pârghiile existente și folosite de către autoritatea abilitată cu controlul protecției datelor sunt destul de reduse și ineficiente. În lipsa unor modificări la legislație, orice progres electronic, indiferent de domeniu, pune în pericol securitatea datelor, care de altfel este o problemă destul de serioasă a statului, care urmează a fi soluționată cu precădere.

În concluzie, în urma analizei efectuate deducem importanța procedurii de executare ca fază a procesului civil, care dintr-o perspectivă structurală, constituie în cele mai multe cazuri, ultima fază a procesului civil și în același timp una din formele de manifestare a acțiunii civile.

Având în vedere că, prin prezentul studiu am relatat despre conceptul de procedeu electronic în cadrul procedurii de executare silită, avantajele, dezavantajele utilizării acestora, în final nu avem cum să nu remarcăm necesitatea modificării Codului de Executare, care în prezent nu mai corespunde realităților societății și nu este în măsură să ofere garanțiile necesare justițiabilului pentru o executare rapidă și conformă, care să asigure respectarea atât a drepturilor și intereselor creditorului, cât și cele ale debitorului, dar mai cu seamă să valorifice avantajele utilizării instrumentelor electronice.

Astfel, avantajele instituirii instituției titlului executoriu electronic, e-dosarului de executare și a licitațiilor electronice sunt incontestabile, ori principala tendință în modificarea legislației procesual civile este facilitarea accesului la justiție și transparentizarea procesului.

Iminența reglementări procedeelor electronice în cadrul procedurii de executare nu derivă doar din rapiditate evoluției tuturor sferelor ci și din instituirea unor reglementări în cadrul CPC la care trebuie racordate restul actelor normative, în acest sens cu titlu de exemplu putem vorbi despre prevederea art. 163, alin. (1) CE, cererea (inclusiv contestațiile împotriva procesului-verbal cu privire la licitație și sau orice alte acte emise în cadrul procedurii de vânzare la licitație) se examinează în conformitate cu CPC. Prin urmare, din momentul creării condițiilor tehnice privind circulația actelor prin intermediul PIGD, potrivit art. 166 alin. (7), în cazul persoanelor fizice reprezentate de avocați și a persoanelor juridice, va fi obligatoriu depunerea contestațiilor în formă de document electronic semnat cu semnătură electronică calificată avansată prin intermediul PIGD, astfel modificarea CE al RM este inevitabilă.

În acest sens relevăm faptul că, tehnologiile digitale pot fi utilizate în sistemele judiciare pentru a promova aderarea la standardele statului de drept și exercitarea drepturilor fundamentale, cât și la respectarea acestora. Astfel, sunt convinsă că digitalizarea în continuare a sistemelor judiciare (din care face parte și procedura de executare) are un potențial enorm, care facilitează și îmbunătățește accesul cetățenilor la justiție. Instrumentele digitale pot contribui la o mai bună structurare a procedurilor și la automatizarea și accelerarea gestionării sarcinilor standardizate și uniforme, sporind astfel eficacitatea și eficiența procedurilor, iar dezavantajele prezentate *supra* în mod clar reprezintă un reper suplimentar în studiile/ cercetările viitoare, dar și un motiv în plus pentru a pune un accent deosebit pe cultura juridică a întregii populații și pe accesul egal la informație al tuturor.

Având în vedere toate cele relatate, menționez că, garanția unei proceduri eficiente și uniforme de executare silită poate fi asigurată numai de către stat, a cărui răspundere poate fi angajată pentru încălcarea dreptului la un proces echitabil. Autoritățile statului au obligația să ia toate măsurile necesare pentru ca, instituția executării silite să poată fi „dirijată" eficient și cu celeritate, motiv pentru care implementarea instrumentelor electronice în procedura civilă de executare silită este prerogativa exclusivă a statului, care trebuie să o perceapă nu doar ca pe o componentă a dezvoltării societății, dar și ca pe o garanție a unei proceduri eficiente și efective.

Referințe bibliografice:

1. GÂRBULEŢ, I., OPRINA, E. Tratat teoretic şi practic de executare silită. Bucureşti: Universul Juridic, 2013, p.750;

2. Hotărârea Curții Constituționale nr.1 din 15 ianuarie 2013, § 71;
3. Hotărârii Guvernului Nr. 1520 din 29-12-2007 cu privire la aprobarea Concepției Sistemului informațional automatizat „Registrul procedurilor de executare”;
4. Legea nr. 17 din 05.04.2018 pentru modificarea și completarea unor acte legislative;
5. Decizia Curții Supreme de Justiție nr. 3ra-62/22 din 8 iunie 2022;